

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

27^E JAARGANG

WOENSDAG 17 JUNI 1942

No. 1378

N.V.
Stoomvaart-Mij. „Nederland”
Amsterdam



N.V.
Rotterdamsche Lloyd
Rotterdam

Wie van de leden of abonné's
is bereid aan de redactie
ter beschikking te stellen:

No. 633 van 14 Febr. 1928,
No. 646 van 16 Mei 1928,
No. 658 van 8 Aug. 1928,
No. 660 van 22 Aug. 1928,
No. 667 van 10 Oct. 1928,
en het REGISTER 2e half-
jaar 1927.

Redactie
Economisch-Statistische
Berichten.

Koninkl. Nederlandsche Boekdrukkerij
H. A. M. ROELANTS
SCHIEDAM

Onze terzake-kundige staf is te allen
tijde voor gratis advies te Uwer
beschikking.

Tel. 69300 (3 lijnen)

Economische aspecten der internationale migratie

door

Dr. A. Winsemius

29ste Publicatie van
het Nederlandsch
Econom. Instituut

Prijs f 2.10*

(Prijs voor donateurs en
leden van het N.E.I. f 1.50)

Verkrijgbaar in den boekhandel

Uitgave.:

De Erven F. Bohn N.V. - Haarlem

Wat is de

HOLLERITH Boekhoud- en Statistiek-DIENST

Deze dienst vormt een afdeling van ons bedrijf,
die over een uitgebreide, moderne WATSON
Machine Installatie (HOLLERITH Systeem) beschikt,
alsmede over een staf van deskundig bedienend
personeel, om **alle administratieve werk-
zaamheden en statistieken**, tegen een rede-
lijk tarief, feilloos en snel volgens het HOLLERITH
Systeem uit te voeren.

Vraagt nadere Inlichtingen aan de:

WATSON BEDRIJFSMACHINE MAATSCHAPPIJ N.V.
HOOFDVERTÉGENWOORDIGING VOOR NEDERLAND DER
INTERNATIONAL BUSINESS MACHINES CORPORATION te
NEW-YORK.
Frederiksplein 34, Amsterdam C - Telef. 33656-31856

R. Mees & Zoonen

Ao. 1720

BANKIERS EN ASSURANTIE-MAKELAARS

ROTTERDAM
AMSTERDAM (Ass.)
's-GRAVENHAGE
DELFT - SCHIEDAM
VLAARDINGEN

BEHANDELING VAN ALLE
BANKZAKEN

BEZORGING VAN ALLE
ASSURANTIËN



NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ, N.V.

69 KANTOREN IN NEDERLAND

Onze kluisen bieden een

VEILIGE BERGPLAATS

voor Uw papieren en voorwerpen van waarde

Diesel-, Stoom- en Electriche Machine-installaties

Voor onmiddellijken of lateren koop worden gevraagd:

1. Volledige stroomopwekkende installaties voor draaistroom 380/220 Volt; Vermogen tot ongeveer 400 kVA.
2. Afzonderlijke dieselmotoren, stoommachines, electromotoren, electro-generatoren; spanning en vermogen als boven.

De machines moeten geheel in bedrijfsvaardigen staat zijn, in goeden toestand en niet ouder dan 10—15 jaar.

Uitvoerige aanbiedingen, met opgave van plaats waar te bezichtigen, te richten aan den

Bahnbevollmächtigten der Deutschen Reichsbahn bei den Niederländischen Eisenbahnen te Utrecht, Catharijnesingel HGB III.



Door een abonnement op het

Economisch Weekblad voor Nederlandsch-Indië

Orgaan van het
Departement v.
Econom. Zaken

blijft U, op de hoogte omtrent het economisch gebeuren in Nederlandsch-Indië en houdt U contact met de Indische markt. Naast goed gedocumenteerde artikelen van deskundige hand, bevat elke aflevering tal van statistische gegevens, waardoor het blad tot een onmisbare vraagbaak geworden is voor iedereen, die zich voor de ontwikkeling van Indië interesseert.

Losse nummers van **vóór den oorlog** verkrijgbaar bij:

G. KOLFF & Co., P. C. Hoofstraat 168, AMSTERDAM

KONINKLIJKE NEDERLANDSCHE BOEKDRUKKERIJ H. A. M. ROELANTS — SCHIEDAM

Onze speciale afdeling: Drukwerk voor contrôle en administratie, levert alle voorkomend druwkwerk op dit gebied concurrerend, snel en accuraat.

Uitgifte-apparaten in groote verscheidenheid van werkwijze en capaciteit naar de behoeften van elk bedrijf. Onze terzake-kundige staf is te allen tijde voor gratis advies te Uwer beschikking.

Tel. 69300
(3 lijnen)

De Scheepsbouw- nijverheid in Nederland

door

Ir. J. W. BONEBAKKER

Publicatie no. 16 van het
PRIJS: Nederlandsch Econom.
f 1.50* Instituut

Donateurs en leden **f 1.10**

Verkrijgbaar in den Boekhandel

Uitgave van de
ERVEN F. BOHN - HAARLEM

TINRESTRICTIE EN TINPRIJS

door **M. J. Schut**

31ste Publicatie van het Neder-
landsch Economisch Instituut.

Prijs f 1.60*

(Prijs voor donateurs en leden
van het N.E.I. f 1.10)

Verkrijgbaar i. d. boekhandel

UITGAVE:

De Erven F. Bohn N.V., Haarlem

Derde Gewijzigde Druk

van

Egalisatiefondsen en Monetaire Poli- tiek in Engeland, Nederland en de Vereenigde Staten

door

Prof. Dr. H. M. H. A. van der Valk

30ste Publicatie van het Neder-
landsch Economisch Instituut.

Prijs f 2.10*

(Prijs voor donateurs en leden
van het N. E. I. f 1.50)

Verkrijgbaar in den Boekhandel

Uitgave: De Erven

F. BOHN N.V., HAARLEM

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

27^E JAARGANG

WOENSDAG 17 JUNI 1942

No. 1378

HOOFDREDACTEUR:

M. F. J. Cool (Rotterdam).

PLAATSVERVANGEND HOOFDREDACTEUR:

H. W. Lambers (Zwartewaal).

Redactie en administratie: Pieter de Hoochweg 122, R'dam-W.

Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.

Telefoon Nr. 35000: Postrekening 8408.

Abonnementsprijs voor het weekblad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p. p. in Nederland f 20.85* per jaar. Buitenland en koloniën f 23.— per jaar. Abonnementen kunnen met elk nummer ingaan en slechts worden beëindigd per ultimo van elk kalenderjaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de administratie.

Advertenties voorpagina f 0.28 per mm. Andere pagina's f 0.22 per mm. Plaatsing bij abonnement volgens tarief.

INHOUD:

	Blz.
De Deutsche winstafrooming in een nieuw stadium door C. Goedhart	266
Nieuwe organisatievormen in het Deutsche bedrijfsleven door Mr. Dr. T. Huitema	268
Samenwerking der Nederlandsche havens door Dr. E. van Hinte	270
Overheidsmaatregelen op economisch gebied	272
Maandcijfers.	
Maandcijfers en weekcijfers betreffende den economischen toestand van Nederland	272
Statistieken.	
Bankdisconto's — Wisselkoersen — Bankstaten	273

GELD- EN KAPITAALMARKT.

Van de *geldmarkt* valt buiten het normale routineverloop, dat reeds zeer geruimen tijd aanhoudt, wederom geen enkele bijzonderheid te vermelden. Evenmin is er reden om te veronderstellen, dat daarin binnen afzienbaren tijd wijziging zal komen. Duurzame tendenzen blijven nog steeds: stijging van de buitenlandsche wisselportefeuille, en uit dien hoofde verruiming van de geldmarkt, en stijging van den biljettenomloop, en uit dien hoofde verkrapping van de geldmarkt. Soms overheerscht de eene factor, dan weer de andere. Soms is er zelfs een daling van de buitenlandsche wisselportefeuille te constateeren, zooals bij de recente maandswisseling. En deze factoren en hun resultante zijn het, die bepalen, of op een gegeven moment de Schatkist genoopt is meer papier rechtstreeks bij De Nederlandsche Bank onder te brengen, dan wel in de gelegenheid is daarop een gedeelte af te lossen.

De *obligatiemarkt* heeft evenmin als de geldmarkt in de verslagweek bijzondere gebeurtenissen te zien gegeven. De omzetten waren wederom niet groot. De markt voor gemeenteleeningen lag min of meer verlaten, met in de minder courante leeningen af en toe omzetten van enkele stuks, en ook in de leeningen Amsterdam en Rotterdam slechts weinig groote transacties. Wat de staatsleeningen betreft, is het nog steeds de 3½ pCt. leening 1941, die in het centrum van den handel staat, hoewel deze week ook in de 4 pCt.-leening 1941 nogal wat transacties werden afgedaan, waarbij op 100⁵/₈ groote bedragen aan de markt lagen. Het koerspeil is niet veel veranderd. Over het geheel genomen waren in de tweede helft van de week de koersen iets lager. In de eerste dagen van de week werden eenige hoogtepunten geboekt. Zoo behaalde de 3½ pCt.-leening 1941 een oogenblik den parikoers, doch de noteering was gedaan en laten, en de omzet op dien prijs beperkt. Deze leening sloot de week op 99¹¹/₁₆ tot 99½.

De *aandeelenmarkt* heeft over het geheel genomen een gunstige stemming te zien gegeven. Nog steeds waren er in de hoofdfondsen als H.V.A., Olies, Amsterdam Rubber, e.d., contramindekkingen te constateeren. Op Donderdag daarentegen kwam er aanbod los en werd een niet onbelangrijke koersdaling geregistreerd, die echter Vrijdag al weer werd gevolgd door een herstel, waarbij de hoogste koersen van de week echter niet meer konden worden gehaald.

Binnenlandsche industriele waarden bleven over het algemeen vast gestemd. De aangekondigde lage dividenden van enkele groote maatschappijen, als bijv. Nederlandsche Kabel, hadden op de stemming slechts weinig invloed. Blijkbaar heeft het publiek bij de koersbeoordeeling het huidige rendement meer en meer op den achtergrond geplaatst.

DE DUITSE WINSTAFROMING IN EEN NIEUW STADIUM.

Een der moeilijkste problemen, waarmee de prijspolitiek in de huidige omstandigheden heeft te worstelen, is het vraagstuk der zgn. zwevende koopkracht. Op de vraag van het ontstaan en de bestrijding in het algemeen der zwevende koopkracht zullen wij thans niet ingaan¹⁾. Voor ons doel moge het voldoende zijn, te constateren, dat een der vormen, waarin de zwevende koopkracht tot uiting komt, het verschijnsel is van oorlogswinsten bij het bedrijfsleven. Zelfs de meest rigoreuze prijspolitiek zal er niet ten volle in slagen, het ontstaan van extra-winsten bij het bedrijfsleven te voorkomen. De bestrijding van deze oorlogswinsten is niet alleen van zuiver sociaal standpunt uit, maar evenzeer met het oog op de gevaren, die hieraan voor de prijsvorming verbonden zijn, een dwingende eis. Primair moet de prijspolitiek er op gericht zijn, het ontstaan dezer extra-winsten te voorkomen. Gegeven de hierboven geconstateerde onmogelijkheid om deze politiek volledig effectief te doen zijn, is het derhalve bovendien noodzakelijk, de extra-winsten, waar zij zijn opgetreden, zoveel mogelijk „af te romen”. Echter doet zich bij een straffe afroming onmiddellijk dit bezwaar voor, dat de prikkel tot het leveren van grote prestaties daardoor kan worden verzwakt. Men zal dus op voorzichtige wijze deze klip dienen te omzeilen.

De winstafroming in Duitsland.

In Duitsland is de grondslag voor de prijspolitiek, en derhalve ook voor de daarmee ten nauwste verbonden winstafromingspolitiek, te vinden in § 22 der „Kriegswirtschaftsverordnung” („KWVO”), waarin de zelfverantwoordelijkheid van den ondernemer is verankerd. Op iederen ondernemer rust de plicht, de prijzen en vergoedingen voor goederen en diensten te vormen „nach den Grundsätzen einer kriegsverpflichteten Volkswirtschaft” en ze derhalve te verlagen, indien extra-winsten worden behaald. Uit deze verplichting van den ondernemer vloeit voor de Overheid onmiddellijk het recht voort, alle extra-winsten tot zich te trekken. Noch de prijsvormingsvoorschriften noch de reeds zware belastingen op de ondernemingen zijn in dit opzicht echter voldoende effectief gebleken.

Van de vennootschappen werden tot voor kort reeds de volgende belastingen geheven:

1. *Vennootschapsbelasting* („Körperschaftsteuer”). Voor 1942 bedraagt deze belasting, inclusief „Kriegszuschläge”, 30-55 pCt. van de winst, al naar de hoogte van de laatste.

Winst	Vennootschapsbelasting + „Kriegszuschläge”
T/m R.M. 50.000	30 pCt.
R.M. 50.000 t/m 100.000	30 + 7½ pCt.
R.M. 100.000 t/m 500.000 ..	40 + 10 pCt.
Meer dan R.M. 500.000	40 + 10 + 5 pCt.

2. *Ondernemingsbelasting* („Gewerbsteuer”). Dit is een gemeentelijke voorbelasting, die wordt geheven naar 3 grondslagen:

- winst (5—10 pCt.);
- bedrijfskapitaal (normaliter 2^o/₁₀₀);
- loonsom (normaliter 2^o/₁₀₀).

3. *Vermogensbelasting* ten bedrage van 5^o/₁₀₀ van het totaal vermogen — R.M. 50.000.

4. *Grondbelasting*, die in het algemeen 1 pCt. van de grondwaarde bedraagt.

5. „*Aufbringungsumlage*”, die oorspronkelijk verband hield met de herstelbetalingen. Deze heffing bedraagt

¹⁾ Men zie hieromtrent het artikel van H. W. J. A. Vredegoor: „Prijspolitiek en zwevende koopkracht”, in het Prijsbeheerschingsnummer der „Economisch-Statistische Berichten” van 26 November 1941, blz. 668 e. v.

4^o/₁₀₀ van het bedrijfsvermogen exclusief grondbezit.

6. „*Cet äuideutschuldungsteuer*” („Hauszinssteuer” of „Aufwertungsabgabe”), geheven ter incassering van door de inflatie ontstane „Entschuldungsgewinne”. Deze belasting loopt voor de verschillende Duitse landen sterk uiteen.

7. *Omzetbelasting*, die in het algemeen 2 pCt. bedraagt. Bij een omzet van meer dan R.M. 1 miljoen bedraagt zij 2½ pCt.

8. Soms ook „*gewerbliche Kirchensteuer*”.

Ondanks deze zware belastingheffing bleek de afroming niet voldoende te zijn. De verdere afroming van extra winsten geschiedde tot voor kort individueel (per onderneming) volgens richtlijnen en richtpunten, per bedrijfstak uitgevaardigd door den Rijkscommissaris voor de Prijsvorming, die daartoe van de ondernemingen speciale „Gewinnerklärungen” ontving. Dit stelsel van individuele afroming had het grote voordeel, dat met alle bijzondere omstandigheden rekening kon worden gehouden. Daartegenover stonden echter zeer belangrijke nadelen. Een onoverzienbare massa bepalingen en een zeer omvangrijk administratief- en contrôle-apparaat (waarvoor de personeelsvoorziening ernstige zorgen baarde) waren allermint bevorderlijk voor een effectieve afroming. Op grond van deze nadelen is het zeer begrijpelijk, dat in het stelsel van afroming der extra-winsten kort geleden belangrijke vereenvoudigingen werden gebracht.

De recente maatregelen.

In het „Reichsgesetzblatt” van 8 April 1942 werd opgenomen de „Verordnung über die Erfassung aussergewöhnlicher Gewinnsteigerungen während des Krieges” („Gewinnabführungsverordnung, GAV”) van 31 Maart 1942. Bij deze verordening werd den Minister van Financiën de bevoegdheid verleend, van „gewerblichen Unternehmern” (dat zijn alle ondernemers, die een bedrijf in ruimen zin uitoefenen, dus ook bijv. eenmanszaken), waarvan de winst buitengewoon sterk is gestegen, te eisen, dat zij een „Gewinnabführungsbetrag” betalen aan de Schatkist. Deze belasting kan voor het eerst worden geheven over de meerwinst van het boekjaar 1941 (1940/41), vergeleken bij 1938 (1937/38). De afgeroomde bedragen zullen worden gestort op een speciale rekening („Gewinnabführungskonto”), over de bestemming waarvan de Minister van Financiën na afloop van de oorlog zal beslissen.

In dezelfde verordening wordt bepaald, dat van vennootschappen, waarvan de winst R.M. 500.000 te boven gaat, 1½ maal de „Kriegszuschlag” op de „Körperschaftsteuer” zal worden geheven en wel voor het eerst over 1942. In het vorenstaande staatje betreffende de vennootschapsbelasting werd hiermede reeds rekening gehouden.

De Minister van Financiën is gemachtigd de nodige uitvoeringsvoorschriften uit te vaardigen. De eerste uitvoeringsvoorschriften werden reeds in hetzelfde nummer van het „Reichsgesetzblatt” gepubliceerd onder de titel: „Erste Verordnung zur Durchführung der Gewinnabführungsverordnung (Erste GADV)” van 31 Maart 1942. Deze uitvoeringsbepalingen leggen de plicht tot het betalen van winstafromingsbedragen op ondernemingen, ten aanzien waarvan aan 2 voorwaarden is voldaan:

1. de winst over 1941 (1940/41) moet meer dan R.M. 30.000 hebben bedragen;

2. de winst over 1941 (1940/41) moet, vergeleken met die over 1938 (1937/38), een buitengewoon grote stijging hebben ondergaan.

Er is dus zowel een absoluut als een relatief criterium.

Als buitengewone winsttoeneming wordt het bedrag beschouwd, waarmee de winst over 1941 150 pCt. van de winst over 1938 overtreft. Bij de berekening van de winststijging moet de genoemde 150 pCt. op minstens R.M. 30.000 worden gesteld.

Als winst worden alle bedrijfsinkomsten beschouwd,

die aan de heffing van inkomstenbelasting onderhevig zijn. Vennootschappen („Körperschaften”), waaronder niet vallen de vennootschappen onder firma, mogen bij de berekening van de winst geen vroegere verliezen in mindering brengen. Natuurlijke personen en vennootschappen mogen uit deelnemingen in firma's ontvangen winstuitkeringen van de winst aftrekken.

De hoogte van de belasting is voor natuurlijke personen en firma's vastgesteld op 25 pCt. en voor vennootschappen op 30 pCt. van de buitengewone winststijging. De winstafromingsbelasting mag niet worden afgetrokken bij de berekening van de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting.

De winstafromingsbelasting wordt op verzoek vermindert naar rato van de verhouding tussen de totale omzet enerzijds en de leveranties tegen eenheidsprijzen of groepsbijzondere prijzen der groep I, zoals vastgesteld door den Rijkscommissaris voor de Prijsvorming met goedkeuring van den Minister voor Bewapening en Munitie, anderzijds.

Voor het geval, dat de belastingplichtige in 1938 nog geen ondernemer in de zin van de eerste „GADV” was, wordt de buitengewone winststijging gesteld op het bedrag, waarmede de winst over 1941 20 pCt. van de „Einhewert” van het bedrijf of (zulks ter keuze van den ondernemer) 5 pCt. van de omzet of R.M. 30.000 te boven gaat. Leidt de toepassing van deze bepaling tot een ondraaglijke hardheid, dan kan het Ministerie van Financiën de buitengewone winststijging op verzoek op andere wijze, in het bijzonder door vergelijking van de onderneming met soortgelijke ondernemingen, vaststellen.

Voor de geannexeerde gebieden is de belasting enigszins anders geregeld. In het bijzonder wordt daar in vele gevallen als vergelijkingsbasis het jaar 1939 genomen, terwijl wordt uitgegaan van een ander percentage van de winst in het basisjaar (175 of 200 pCt.).

In geval de winst over 1938 of 1941 door bijzondere omstandigheden dermate is beïnvloed, dat de winstvergelijking tot een economisch onjuist resultaat zou leiden, moet de winst over het jaar, waarin de bijzondere omstandigheden hun invloed hebben doen gelden, door vermeerdering of vermindering met een dienovereenkomstig bedrag worden gecorrigeerd. Bijzondere omstandigheden zijn bijv. aanwezig:

- a. bij omzetting of liquidatie van een onderneming;
- b. bij fusie van ondernemingen;
- c. bij het afsluiten, de verandering of de opheffing van een „Gewinnabführungsvertrag”;
- d. bij een verkorting of verlenging van het tijdvak, waarover de winst wordt berekend;
- e. bij het bestaan van afspraken op waardeeringsvrijheid op grond van „Steuergutscheine I”.

Heeft een vennootschap na 1938 haar kapitaal door bijstorting verhoogd, dan wordt van het berekende meerwinstbedrag een aftrek ten bedrage van 12 pCt. van de nominale kapitaalsverhoging in mindering gebracht.

De belastingplichtige ondernemers moeten op 1 Juni en 1 Augustus 1942 vooruitbetalingen op de winstafromingsbelasting verrichten. Elk dezer beide vooruitbetalingen bedraagt de helft van de vermoedelijke aanslag, welke de ondernemers moeten berekenen op grond van de aangifte voor de inkomstenbelasting of de vennootschapsbelasting of, als deze aangiften nog niet zijn geschied, op grond van een schatting. Eventueel te veel betaalde belasting wordt gerestitueerd. Tegen de aanslag kan een bezwaarschrift worden ingediend bij den „Oberfinanzpräsident”, die in laatste instantie beslist.

Tenslotte bepaalt de hier besproken verordening, dat de betaling van de helft der winstafromingsbelasting voor een bepaalde tijd kan worden uitgesteld of dat deze helft tijdelijk aan den ondernemer kan worden terugbetaald, indien de ondernemer aannemelijk maakt, dat hij dit bedrag in het belang van de oorlogseconomie of op grond van een bijzondere economische noodtoestand nodig heeft.

Over de uitgestelde vordering of de tijdelijke terugbetaling moet jaarlijks 3½ pCt. rente worden vergoed.

Enkele opmerkingen ter toelichting.

De hierboven geschetste wijzigingen in de methode der winstafroming tasten de doelstelling der afroming in geen dele aan. De verplichtingen van de ondernemers krachtens § 22 „KWVO” blijven onverminderd van kracht, dus ook de plicht van den ondernemer om bij geconstateerde extra-winsten de prijzen te verlagen. Het doel dezer maatregelen is voornamelijk, de techniek van de afroming aanzienlijk minder gecompliceerd te maken dan tot dusverre het geval was. Hoewel echter de wijzigingen slechts van technische aard zijn, kunnen zij toch niet anders dan zeer ingrijpend worden genoemd.

Het nieuwe systeem brengt aanzienlijke vereenvoudigingen met zich. Thans vloeien de afgeronde bedragen niet meer naar de prijscontrole-instanties, maar rechtstreeks naar de Schatkist. Aan de andere kant kan de Rijkscommissaris voor de Prijsvorming zich thans geheel aan zijn hoofdtaak wijden. De ondernemingen behoeven geen speciale winstverklaringen meer in te zenden aan den Rijkscommissaris voor de Prijsvorming, daar de belasting door het Ministerie van Financiën wordt bepaald op grond van de normale aangifte voor de winstbelasting. Ook de winstvaststelling en de wijze van heffing zijn vereenvoudigd. Zij geschieden niet meer individueel volgens richtlijnen en richtpunten, maar volgens een uniforme winstvergelijkingsmethode en een uniform tarief. Een zeer belangrijke vereenvoudiging wordt ook bereikt, doordat van de heffing worden uitgesloten:

1. alle ondernemingen met een winst, kleiner dan R.M. 30.000;
2. alle ondernemingen, die minder dan 150 pCt. van de winst over 1938 behalen.

Naar schatting van staatssecretaris Reinhardt zullen thans nog slechts 25.000 à 30.000 ondernemingen worden belast. Voor de kleine ondernemingen betekent de nieuwe heffingsmethode derhalve een aanzienlijk voordeel.

Het aan het nieuwe stelsel verbonden nadeel, dat in sommige gevallen te hoge lasten zouden worden opgelegd, poogt men te ondervangen door de genoemde voorzieningen voor bijzondere omstandigheden. Een ander nadeel is, zoals wij in de aanvang van deze beschouwingen reeds opmerkten, dat een straffe afroming van winsten de prikkel tot grote prestaties kan verminderen. Met het oog hierop, en mede in verband met de heffing van „Kriegszuschläge” op de inkomsten- en vennootschapsbelasting, is een belastingvrije winststijging met 50 pCt. toegestaan. De gedachte aan prestatie-prikkeling ligt ook ten grondslag aan de vrijstelling van winstafromingsbelasting naar rato van de leveringen voor weermachtsdoeleinden tegen eenheids- en groepsbijzondere prijzen, welke prijzen worden vastgesteld op grond van de kosten der goedkoopst werkende bedrijven.

Wat de aard van de nieuwe belasting betreft, kan worden opgemerkt, dat het een typische voorbelasting is, die bij de berekening van andere belastingen niet mag worden afgetrokken. Het bijzondere van deze belasting is voorts, dat zij ten doel heeft, zichzelf overbodig te maken; zij bevordert het calculeren van prijzen, die geen oorlogswinsten doen ontstaan. De volgens de behandelde methode vastgestelde méérwinsten worden bij vennootschappen met meer dan R.M. 500.000 winst thans voor 85 pCt. (waarvan 55 pCt. „Körperschaftsteuer”) wegbelast en bij de overige vennootschappen over het algemeen voor 80 pCt. (waarvan 50 pCt. „Körperschaftsteuer”). Men kan dus wel zeggen, dat de grens van de winstafroming, gezien de noodzakelijkheid van het handhaven van een voldoende prestatie-prikkel, vrijwel is bereikt.

C. GOEDHART.

NIEUWE ORGANISATIEVORMEN IN HET DUITSCH BEDEIJSLEVEN.

In de afgelopen maanden hebben zich, door de instelling der „Reichsvereinigungen“, belangrijke wijzigingen in de organisatie van het Duitse bedrijfsleven voltrokken, waarover reeds een vrij uitvoerige — zij het niet altijd even duidelijke — literatuur bestaat¹⁾. Deze reorganisatie past in het kader van de verschillende maatregelen, welke zijn getroffen om het „thuisfront“, dat bij de huidige oorlogsvoering van zoo groote beteekenis is, naar vermogen te versterken en de prestaties daarvan tot een zoo groot mogelijke hoogte op te voeren. Eenerzijds beoogt de bedoelde reorganisatie tot een *centrale marktregeling* voor industriele producten te komen, zoodat deze op het gebied der agrarische producten reeds is tot stand gebracht door middel van de verschillende „Hauptvereinigungen“; anderzijds wordt gestreefd naar een vereenvoudiging van het bestaande organisatorische apparaat, hetwelk in zoo hooge mate bureaucratisch was geworden, dat een ware „Papierkrieg“ was ontstaan, waardoor een belangrijk deel van het arbeidsvermogen aan productiever werkzaamheden werd onttrokken.

Regeling van de markt, één der belangrijkste taken van de nieuwe organisaties, is een doorslaggevend hulpmiddel „im Dienste der Leistungssteigerung und Förderung der Wirtschaft“²⁾. Voor den industrieelen sector van het bedrijfsleven was deze marktregeling aan verschillende instanties toevertrouwd: t.w. de betreffende ministeries, de „Reichsstellen“, de „Landeswirtschaftsämter“, de bedrijfsorganisaties, terwijl hierbij tevens de kartels waren ingeschakeld.

De functie der kartels is in Duitschland in de laatste jaren meer en meer gewijzigd. In hun opzet zijn kartels zuivere belangengemeenschappen, uitsluitend gericht op het persoonlijk voordeel van de deelnemers. Na de afkondiging van het „Zwangkartellgesetz“ in 1933 werden de kartels in toenemende mate belast met werkzaamheden ten behoeve van het algemeen belang en ingeschakeld bij uitvoering van overheidsmaatregelen op economisch gebied. Zonder moeilijkheden vónd deze inschakeling echter niet plaats. De „Leistungsgedanke“, het opvoeren der productie, zoo noodig ten koste van het eigen belang der betrokken ondernemingen, is nu eenmaal moeilijk vereenigbaar met het wezen van een belangengemeenschap.

De beteekenis der bedrijfsorganisaties op het gebied der marktregeling en hun verhouding tot de kartels waren aanvankelijk onzeker. Bij „Erlass“ van den „Reichswirtschaftsminister“ van 12 November 1936 is deze materie nader geregeld en is bepaald, dat de bedrijfsorganisaties een algemeene ordening van de markt dienen tot stand te brengen, doch dat het treffen van marktregelende maatregelen haar principieel is verboden, behoudens van geval tot geval te verlenen uitzonderingen. Wel dient de bedrijfsorganisatie de belangen harer leden ten aanzien van kartelkwesties te behartigen, doch het treffen van eigen maatregelen is haar op dit gebied niet toegestaan. Dit verbod wordt hiermede gemotiveerd, dat een andere oplossing zou leiden tot een „Durchkartellierung der Wirtschaft“, hetgeen, met het oog op de veelzijdigheid van het bedrijfsleven en het streven de loonen en prijzen op de bestaande hoogte en in hun onderling verband te handhaven, niet toelaatbaar wordt geacht. In den laatsten tijd worden echter stemmen gehoord, die op deze beslissing willen terugkomen en aan de bedrijfsorganisaties ook op het gebied der marktregeling een taak willen toekennen³⁾.

Wat de verhouding tot de kartels betreft, is in dezelfde „Erlass“ bepaald, dat de bedrijfsorganisaties niet naast

¹⁾ Volledigheidshalve moge hier ook worden vermeld de wijziging in de organisatie der Kamers van Koophandel door de instelling der „Gauwirtschaftskammern“, alsmede de oprichting van Hoofdcammissies en Industrie-ringen, speciaal voor de wapenindustrie.

²⁾ Müllensiefen: „Freiheit und Bindung in der geordneten Wirtschaft“, pag. 72.

maar boven de kartels staan, en is haar een zekere toeziende bevoegdheid over de kartels verleend.

Door de oprichting van „Reichsvereinigungen“ is de marktregeling thans in een nieuw stadium gekomen. Reeds in 1939 is het prototype van deze „R.V.'s“ te vinden in een organisatie op het gebied van de bastvezelindustrie, waar, tengevolge van de nauwe verbanden tusschen den agrarischen en den industrieelen sector, een samenwerking tusschen belanghebbenden bestond. Momenteel zijn vijf „R.V.'s“ gevormd: t.w. de „R.V. Kohle“, „Chemische Fasern“, „Bastfasern“, „Textilveredlung“ en „Eisen“, waarvan dus niet minder dan drie op het gebied der textielindustrie.

De juridische basis voor de „R.V.'s“ wordt gevormd door het „Zwangkartellgesetz“ van 15 Juli 1933 en de „Verordnung über Gemeinschaftswerke in der gewerblichen Wirtschaft“ van 4 September 1939. Het „Zwangkartellgesetz“ gaf aan den Staat de bevoegdheid in de marktregeling in te grijpen, terwijl artikel 1 van genoemde „Verordnung über Gemeinschaftswerke“ bepaalt: „Der Reichsminister kann im Rahmen seines Geschäftsbereichs Unternehmungen und deren Zusammenschlüsse auf wirtschaftlichem und technischem Gebiet Aufgaben stellen, deren Erfüllung zur Besserung der Marktverhältnisse gesamtwirtschaftlich notwendig ist. Zur Durchführung solcher Aufgaben kann er Zusammenschlüsse (Gemeinschaftswerke) bilden“. De „R.V.'s“ zijn als zulke „Gemeinschaftswerke“ te beschouwen.

In hun' iudicijge organisatie vertoonen de verschillende „R.V.'s“ eenige afwijkingen, doch wat de groote lijnen betreft, geven zij hetzelfde beeld te zien. De instelling der „R.V.'s“ geschiedt door den „Reichswirtschaftsminister“, die ook het toezicht uitoefent. Toch zijn het geen publiekrechtelijke lichamen, zoodat de „Hauptvereinigungen“, doch privaatrechtelijke instellingen. Dit ondanks de groote bevoegdheden, die aan de „R.V.'s“ zijn verleend. Waarschijnlijk moet een verklaring hiervan worden gezocht in het streven, alle ambtenarij en verbureaucratiseering te vermijden en de „R.V.'s“ een groote mate van vrijheid toe te kennen.

Leden van een „R. V.“ zijn alle agrarische en industriele ondernemingen, die op het betreffende gebied werkzaam zijn, benevens alle door deze ondernemingen gevormde kartels. Dat de kartels eveneens bij de „R. V.'s“ zijn aangesloten, is waarschijnlijk onder meer uit organisatorische overwegingen te verklaren om eventuele belangenconflicten te voorkomen. Want een ondernemer, die bij een bepaald kartel is aangesloten, is op grond van zijn werkzaamheid als ondernemer tevens aangesloten bij de betreffende „R. V.“. De „R. V.“ kan nu, via het kartel, een opdracht geven aan de onderneming, terwijl, indien het kartel als zoodanig niet was aangesloten en de „R. V.“ rechtstreeks een opdracht aan een bij dat kartel aangesloten onderneming zou geven, de mogelijkheid zou bestaan, dat de onderneming zich zou beroepen op mogelijk afwijkende voorschriften van het kartel.

De figuur, dat een onderneming, welke bij een organisa-

³⁾ In Nederland blijkt uit artikel 1a, lid 2, van het Basisbesluit, dat de bedrijfsorganisaties ook verordeningen kunnen uitvaardigen tot regeling van kartelverhoudingen of tot regeling van de markt. Hierbij is aan deze oplossing te denken, dat, wanneer een algemeene regeling voor de bedrijfsgenooten noodzakelijk wordt geacht, dit in het algemeen zal kunnen geschieden door een door den Secretaris-Generaal van het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart goedgekeurde verordening der bedrijfsorganisaties en dus niet op grond van de verbindendverklaringsbevoegdheid van het kartelbesluit. De verbindendverklaringsbevoegdheid van het kartelbesluit draagt dan een aanvullend karakter en zal in dezen gedachten-gang gereserveerd blijven voor die gevallen, waarin speciale redenen bestaan om de bedrijfsorganisaties niet in te schakelen. Voorzover kartels buiten de bedrijfsorganisaties blijven, zullen deze laatste met het algemeene toezicht op deze kartels worden belast. (Vgl. „Mededeelingen van de Hoofdgroep Industrie“, No. 2, pag. 17, en „E.-S.B.“ van 7 Januari 1942 (Organisatienummer), Mr. P. A. Blaïsse: „Eenige aantekeningen over het georganiseerde bedrijfsleven“, pag. 3 e.v.

tie is aangesloten, tevens lid is van de hogere organisaties (en de „R. V.'s" zijn ten opzichte van de kartels als hogere organisaties te beschouwen) is ook in ons land bekend, waar bijv. een onderneming, welke van de vakgroep „Katoenindustrie" lid is, tevens is aangesloten bij de bedrijfspgroep „Textielindustrie" en bij de hoofdgroep „Industrie".

De vakgroepen der horizontale organisatie zijn geen lid van de „R. V.'s", evenmin als van de verticale organisatie op het gebied der voedselvoorziening. Dit in tegenstelling met de verticale organisatie der voedselvoorziening in Nederland, waarbij aan de horizontale organisatie wel een plaats is toegekend.

Eenerzijds vormt een „R. V." aldus een toporganisatie voor de verschillende marktregulende organisaties op haar gebied; anderzijds zal een groot aantal der bestaande organisaties worden opgelost, waardoor een vereenvoudiging van het apparaat wordt verkregen.

Met het feit, dat alle ondernemingen en kartels aangesloten zijn bij de voor hun gebied gevormde „R. V.", zoodat er dus geen outsiders meer bestaan, hangt het recht van den voorzitter samen om aan de leden dwingende „aanwijzingen" te geven, welke op straffe van boete dienen te worden opgevolgd. Een eigen controle-apparaat zal daartoe aan de „R. V.'s" ter beschikking staan.

Het doel der „R. V.'s" is in de eerste plaats het tot stand brengen van een marktordening op haar gebied, en voorts de opvoering van de prestaties der leden (Artikel 3 van de verordening betreffende de oprichting van de „R. V. Bastfasern"). Deze omschrijving is zeer ruim, zoodat aan de „R. V.'s" een groote mate van vrijheid is gelaten om zich te ontwikkelen. Het hierboven genoemde artikel zegt voorts, dat de „R. V. Bastfasern" in het bijzonder den leden verplichtingen kan opleggen betreffende:

- a. ordening van de productie, den afzet, den opslag, de verwerking en de veredeling van de onder haar ressorteerende producten;
- b. vaststelling van voorschriften betreffende verpakking, kwaliteit, merken;
- c. vaststelling van leverings-, afzet- en opslagverplichtingen;
- d. het verrichten van researchwerkzaamheden;
- e. bevordering van de efficiency der aangesloten bedrijven;
- f. het tijdelijk of permanent stilleggen van aangesloten bedrijven, teneinde een billijke nivelleering tot stand te brengen, indien zulks in het belang van de marktordening noodzakelijk is;
- g. vaststelling van economisch gerechtvaardigde prijzen-marges, leverings- en betalingsvoorwaarden⁴⁾;
- h. heffing van vereffeningsbedragen, welke in de bastvezel-industrie moeten worden gebruikt;
- i. afsluiting van marktregelingen met de bastvezel-industrie in andere landen.

De taak der „R. V.'s" omvat dus de verdeling der grondstoffen, regeling van de productie en regeling van den afzet. Ook het contact met de buitenlandsche industrie zal bij de „R. V." berusten, welke de contracten met buitenlandsche ondernemingen zal afsluiten. De „R. V.'s" omvatten dus alle stadia van productien tot verwerkers en handelaren en vormen als het ware een verticale groepeerings in den betrokken bedrijfstak, tegenover de horizontale organisatie der bedrijfsorganisaties.

Behalve dat de „R. V.'s" de werkzaamheden overnemen van een deel der bestaande kartels op het betrokken gebied, zullen zij tevens bepaalde functies van verschillende rijksdiensten, in het bijzonder van de „Reichsstellen", tot zich trekken. „Durch die R. V. wird also die Selbstverwaltung der Industrie nicht geschwächt, sondern im Gegenteil

wesentlich gestärkt" ⁵⁾). De toewijzing van grondstoffen, bijv. aan de onder haar ressorteerende ondernemingen, zal door de betreffende „R. V." zelfstandig plaatsvinden, terwijl dit vroeger door de „Reichsstellen" geschiedde. Een ontwikkeling, welke ook in ons land valt waar te nemen, waar in verschillende gevallen de Rijksbureaux een globale contingent voor een bepaalde bedrijfs-, vak- of ondervakgroep vaststellen, welke dan zelf de verdeling van dit contingent onder haar leden verzorgt.

De organen der „R. V.'s" worden gevormd door een voorzitter, een raad van bijstand en een secretaris („Geschäftsführer") ⁶⁾. De voorzitter wordt door den „Reichswirtschaftsminister" benoemd in overeenstemming met den „Reichsminister für Ernährung und Landwirtschaft". Hij kan zijn — vérgaande — bevoegdheden met toestemming van den „Reichswirtschaftsminister" geheel of gedeeltelijk aan den secretaris overdragen. Bij het uitvaardigen van algemeene aanwijzingen of van individueele aanwijzingen van belangrijken aard moet de voorzitter den raad van bijstand hooren.

De raad van bijstand bestaat uit een aantal — bij de „R. V. Bastfasern" minstens 12— personen, waarvan een aantal qualitate qua zitting heeft, o.a. de vertegenwoordigers van de bedrijfsorganisaties op het betreffende gebied. De raad van bijstand heeft in het algemeen een adviseerende taak, terwijl in bepaalde gevallen de beslissing bij haar berust (goedkeuring van de begrooting, heffing van bijdragen, vaststelling van omslagen, décharge van voorzitter en secretaris terzake van het gevoerde beheer). Het bijeenroepen van den raad van bijstand geschiedt door den voorzitter, wanneer deze zulks noodig oordeelt en tevens, indien een bepaald aantal leden den wensch hiertoe te kennen geeft. Aan de leden is derhalve een vrij groote invloed in het bestuur toegekend.

De verhouding van deze nieuwe organisatie tot de bestaande bedrijfsorganisaties is niet scherp omlijnd. Wel is het waarschijnlijk, dat de bedrijfsorganisaties door de instelling der „R. V.'s" aan beteekenis zullen inboeten. Op de eerste vergadering van de „R. V. Chemische Fasern" is hieromtrent gezegd, dat de „R. V.'s" meer op de markt, de bedrijfsorganisaties meer op de productie zijn georiënteerd. Waar echter onder de huidige omstandigheden de verhooging van de prestaties door beide organisaties wordt nagestreefd, ligt, bijv. in gevallen van normalisatie en rationalisatie, onderling overleg voor de hand. Vandaar dat door personeele unies en doeltreffende samenstelling van de raden van bijstand der „R. V.'s" een nauw contact tusschen beide organisaties is gelegd.

Bij de oprichting van de „R. V. Eisen" op 29 Mei jl. is omtrent deze onderlinge verhouding nog bepaald, dat de „Wirtschaftsgruppe Eisenschaffende Industrie" algemeene kwesties blijft behandelen en bij de uitvoering van instructies der competente instanties inzake de marktregeling blijft ingeschakeld, terwijl voorts is bepaald, dat de „R. V." terzake van alle aangelegenheden van algemeene economische beteekenis de instructies van de „Reichsgruppe Industrie" moet nakomen en deze in alle belangrijke vakkwesties inlichtingen moet geven.

Mr. Dr. T. HUITEMA.

⁵⁾ „Frankfurter Zeitung" van 13 Maart 1942.

⁶⁾ Vgl. artikel 5 e.v. van de statuten der „R. V. Bastfasern".

De terminologie in de verschillende „R. V.'s" is enigszins afwijkend: „Präsidium", „Beirat", „Verwaltungsrat", terwijl de „R. V. Chemische Fasern" een eigen plaats inneemt en naast het „Präsidium" en de „Geschäftsführung" de ledenvergadering als orgaan kent. Bij de „R. V. Chemische Fasern" is het tevens de secretaris, die haar in en buiten rechte vertegenwoordigt, terwijl bij de overige „R. V.'s" de voorzitter dit doet en de secretaris in het algemeen meer een uitvoerend orgaan is.

⁴⁾ De hier bedoelde maatregelen dienen uiteraard te blijven binnen de door den „Reichskommissar für die Preisbildung" gegeven richtlijnen.

SAMENWERKING DER NEDERLANDSCHE HAVENS.

Wij mogen van het standpunt uitgaan, dat de drukte in de Nederlandsche havens na afloop van den oorlog sterk zal toenemen en de vraag mag worden gesteld, of de outillage dier havens nog goed is. Die havens rusten vrijwel. Zij zullen in de toekomst weer een taak te vervullen krijgen: vergroote aan- en afvoer door de binnenvaart, omslag, aan- en afvoer door de buitenvaart.

Voor den oorlog bestond er niet de geringste samenwerking tusschen de Nederlandsche havens. Zij beschouwden zich als zelfstandige grootheden en zagen hun nationale taak niet.

Daar waren in de eerste plaats onze beide wereldhavens: Rotterdam en Amsterdam.

Kenmerken van wereldhavens zijn:

- 1e. groote veelzijdigheid van in- en uitvoer;
- 2e. verbindingen op alle deelen der wereld (Rotterdam heeft meer dan 130 vaste bootverbindingen);
- 3e. het achterland is ruim (dat van Rotterdam omvat een grooten driehoek, met een basis, die van Boedapest naar Genève kan worden getrokken);
- 4e. de havens liggen juist daar, waar omslag het goedkoopst kan plaats vinden, met andere woorden, zoover mogelijk naar binnen;
- 5e. zij zijn modern toegerust;
- 6e. er is kapitaalconcentratie.

Feitelijk zijn de namen haven van Rotterdam en van Amsterdam te beperkt; het ging voor den oorlog reeds om groote havencomplexen, zooals die in Engeland, de Vereenigde Staten, Duitschland en zelfs eenigermate in Australië al bestonden. Het betrof hier de havegebieden van de monden van de Maas en van het Noordzeekanaal. Het havegebied van Rotterdam strekte zich ver landinwaarts uit, van Hoek van Holland tot Gouda en Gorinchem. Steeds meer plaatsen trok het binnen zijn invloedssfeer. Men wilde Dordrecht, met zijn houthaven, zoo gaarne als een zelfstandige haven behouden; zij werd door Rotterdam opgezogen en daaraan ondergeschikt gemaakt. Tusschen de haventotaliteit van den Nieuwen Waterweg en die van Londen, Liverpool en Hamburg bestaat in principe geen verschil meer.

En zoo was het eveneens het geval met Amsterdam, zij het op veel kleinere schaal. Amsterdam strekte zich uit van IJmuiden tot Durgerdam-Weesp. Zaandam is een haven van de Amsterdamsche haveneenheid. Zeker, de haven van Amsterdam beteekende als zoodanig veel minder dan die van Rotterdam. Rotterdam en het daarop ingestelde havegebied trokken voor den oorlog 81 pCt. van het Nederlandsche zeeverkeer tot zich; voor het Amsterdamsche havencomplex bedroeg dit aandeel 13,5 pCt.

Het Nederlandsche havenverkeer concentreert zich, zooals men ziet, vrijwel geheel (94,5 pCt.) in deze beide havens. Men denke echter niet, dat er geen mededinging tusschen hen bestond. De scheepvaartpolitiek der beide plaatsen was er eigenlijk op gericht, elkaar zooveel mogelijk concurrentie aan te doen. De afvaarten werden dikwijls zoo geregeld, dat van een bepaalde haven (Rotterdam!) gebruik moest worden gemaakt. Men stelde tarieven vast, die aan bevrachters zooveel mogelijk voordeelen boden en dikwijls waren de officieuze tarieven nog geheel anders dan de officieele. Zeker, wij stemmen gaarne toe, dat de structuur van den handeler beide plaatsen verschilde. Rotterdam had nu eenmaal een massahandel (en men beriep er zich op!), Amsterdam had meer een handel van stukgoederen. Amsterdam had een eigen handel, Rotterdam een doorvoerhandel. Amsterdam een koloniale handel, Rotterdam had meer spreiding van zijn handel. Maar een structuur kan veranderen, vooral door strijd, en daarmede is het nationale belang niet steeds gediend. Rotterdam waakte (dikwijls te angstvallig!) voor zijn Rijnhandel en zat Amsterdam

dwars waar het kon. Ook het omgekeerde was het geval. Misschien, dat het Amsterdam—Tiel-kanaal voor Amsterdam, wat de Rijnvaart betreft, verbeteringen zal brengen. Voor Amsterdam en Rotterdam beide is noodig kanalisatie (of normalisatie) van de Waal¹⁾.

Naast deze beide wereldhavens heeft Nederland de beschikking over een viertal locale havens.

De locale havens hebben als kenmerken:

- 1e. de verbindingen beperken zich tot de naaste omgeving;
- 2e. de verkeersfrequentie is gering;
- 3e. de scheepstypen zijn klein;
- 4e. het achterland is beperkt en ondervindt voortdurend de zuigkracht der groote havens;
- 5e. de havenoutillage heeft weinig te beteekenen en verandert langzaam;
- 6e. soorten en kwantiteiten van artikelen beteekenen slechts weinig in verhouding tot de wereldhavens. Voor het directe achterland beteekenen zij veel.

Ons land heeft vier locale havens: twee in het Noorden, twee in het Zuiden, t.w. Harlingen en Delfzijl, Vlissingen en Ter Neuzen. Den Helder is een oorlogshaven.

Feitelijk is de situatie, zooals wij die schetsen, onjuist, met name in het Noorden. Delfzijl is reeds min of meer voorhaven geworden, en wel van Groningen; ook Harlingen zal het worden. Door de grootscheepsche vaarwateren, de zgn. Groningsche kanalen²⁾, verandert daar de verkeerssituatie enorm. Er komen kanalen voor schepen van 1000 tot 2000 ton. Het gevolg daarvan zal, mogelijkerwijze, zijn, dat zeeschepen rechtstreeks zullen doorevaren naar Leeuwarden en, in grootere mate dan tot nu toe geschiedde, naar Groningen. De locale zeescheepvaart maakt meer dan vroeger gebruik van zgn. kustvaarders³⁾. Deze scheepjes, waarvan de exploitatie weinig kosten met zich brengt, kunnen overal komen, lossen daar, waar het hun goeddunkt, varen door naar de groote zeehavens, als zij het gewenscht achten, beoefenen dikwijls de rol van vrijbouter, maken de positie der locale havens eenigszins lastig, en zullen doen wat het groote zeeverkeer slechts in bescheiden mate doet, zoover mogelijk naar binnen varen. Zoo is Bazel door de kustvaarders zeehaven geworden. Zelfs... Apeldoorn. Deventer had regelmatige diensten op Engeland.

Groningen en Delfzijl samen trekken 1,1 pCt. van den Nederlandschen zeehandel tot zich (Delfzijl daarvan het 7/10 gedeelte), Harlingen nu nog slechts 0,5 pCt.

Vooral tusschen de locale havens werd een vinnige strijd gevoerd. Men denke hier aan Delfzijl en Harlingen, die elkaar op elk terrein afbreuk doen. Het zou met verschillende voorbeelden te staven zijn; enkele daarvan hebben wij reeds elders, o. a. in de „Nieuwe Rotterdamse Courant”, vermeld. Genoeg zij het te vermelden, dat Harlingen in de laatste jaren zijn aanzienlijken carton-export aan Delfzijl moest afstaan. Hoe het na den oorlog zal zijn, is moeilijk te voorspellen. Voor ons staat wel vast, dat Groningen—Delfzijl, als een eenheid gezien, haar voorsprong nog zal weten te vergrooten. Misschien gelukt het Friesland, van Lemmer (waar een der Friesche eindpunten van de Noordelijke kanalen zal komen) een kustvaartsteunpunt te maken. De locale havens voeren strijd tegen de beide wereldhavens. Men denke bijv. aan Vlissingen, dat meende de plaats van Rotterdam te kunnen overnemen. Er is hieromtrent een monografie van Dr. Erich A. Kautz: „Der Hafen von Vlissingen”, die schreef, dat Vlissingen niet alleen een concurrent zou kunnen zijn van Antwerpen, maar ook van Rotterdam, zelfs eenigermate van Amsterdam. Nu moet men weten,

¹⁾ Men zie onze artikelen in de „Nieuwe Rotterdamse Courant” van 30 Maart en 1 April 1941.

²⁾ Men zie ons artikel in het „Tijdschrift van het Aardrijkskundig Genootschap”, 2e Serie, deel LVII, 1940, aflevering 2.

³⁾ Zie ons artikel in het „Tijdschrift van het K.N.A.G.” 1939, blz. 483 e.v., waarin de voordeelen der kustvaarders worden geschetst.

dat Vlissingen 1,7 pCt. van den Nederlandschen zeehandel tot zich trekt; Ter Neuzen 1,6 pCt.

De wereldhavens trachten scheepvaartverkeer der kleine havens tot zich te trekken, wat telkens weer gelukt. Zij, de kleine havens, lijden dikwijls een moeilijk bestaan en . . . kunnen toch niet worden gemist.

Moet vernieling een kenmerk zijn van ons havenverkeer, ook na den oorlog?

Tegen een redelijke uitzetting der havens of zelfs van een bepaalde haven bestaat geen enkel bezwaar. Wij kunnen ons indenken, dat na den oorlog in de eerste plaats bijzondere aandacht zal worden besteed aan de haven van Rotterdam. Daarnaast aan die van Amsterdam (die, vooral door zijn instelling op de koloniën, belangrijker is dan uit zijn zeehavenverkeer kan blijken). Maar men moet tegelijkertijd de noodige aandacht aan de locale havens besteden. Deze mogen niet verkommen. Moordende concurrentie moet worden uitgeschakeld, zij moeten hun redelijke kansen krijgen. Men weet, dat het, volgens de wetten der zwaarte (die in dit opzicht ook economisch gelden) voor groote lichamen veel moeilijker is om op gang te komen dan voor kleine lichamen. Wij vreezen, dat de kleine lichamen teveel verwaarloosd zullen worden. Men heeft reeds eerder gepoogd om orde te brengen, maar deze had in hoofdzaak een locale beteekenis. In 1922 werd in onze Grondwet de bepaling opgenomen, dat de wet ook aan andere dan in de Grondwet genoemde lichamen verordenende bevoegdheid kan geven. Men heeft deze bepaling in 1938 in een zesde hoofdstuk omgezet. Men dacht steeds aan havenschappen en wel, naar het voorbeeld van Engeland. Professor W. E. Boerman schreef in 1922: „De Waterweg en het Noordzeekanaal kunnen zoo langzamerhand wel elk als een havengebied worden beschouwd, zij het ook met locale groepeerings van belangen.”

Algemeen werd de noodzaak gevoeld om tot eenheid van havenbelangen te komen. Alles wat tot een havengebied behoort, zoo zeide men, moet in een havenschap of haven-gemeenschap worden ondergebracht. Vele commissies werden ingesteld, veel werd geschreven, totdat opeens bijna alles omtrent havenschappen verstomde. Een enkele stem deed zich nog wel eens hooren, maar daar bleef het bij.

Zag men het nut van havenschappen dan niet meer in? De waarheid is, dat men er niet meer zoo heel veel van verwachtte. Ook stemmen pro of contra een te nemen maatregel moeten nu eenmaal uit de werkelijkheid komen. De ontwikkeling ging haar eigen gang.

Er valt op te wijzen, dat het een kleine haven (Vlissingen) was, die het eerst deed blijken, dat er veranderingen op til waren. Deze kleine haven (wel eens een mislukking genoemd, doch wij kunnen het zonder haar niet stellen; zij kan bovendien nog vele bestemmingen krijgen naast die, welke zij vóór den oorlog reeds had) ging er toe over een geheel nieuw bestuurtype voor haar haven te maken, een soort van gemengden bedrijfsvorm: de provincie, de Kamer van Koophandel voor de Zeeuwsche eilanden, eenige gemeenteraden, enz., werden er in opgenomen. Een kleine haven deed, wat een groote haven niet meer kon doen, omdat het besef, dat er van een zekere Nederlandsche haveneenheid sprake was, zich baan brak, al werd er niet aanstonds luidruchtig, maar heel bescheiden, uiting aan gegeven, zooals wij direct zullen zien.

De kleine haven van Vlissingen bedoelde door den nieuwen bestuursvorm de concurrentie te verscherpen, hij was een middel, om zich beter staande te kunnen houden. Een havenschap of havengemeenschap was voor Vlissingen onmogelijk. Altijd zouden de locale havenschappen van een samenwerking of -smelting, die bij de wereldhavens wel mogelijk leek, verstoken zijn, vandaar dat Vlissingen een vorm koos, die wel op haar weg lag.

In Harlingen en Delfzijl zijn dergelijke vraagstukken eveneens onder het oog gezien, maar daar schijnt de bestuursvorm wel vast te staan.

Rotterdam en Amsterdam zouden, mede met het oog op de concurrentie, kunnen overgaan tot het vormen van havenschappen.

Stel, dat Rotterdam een havenschap of havengemeenschap had gemaakt, wie zou daarvan schade hebben ondervonden, tegen wie zou de maatregel gericht zijn geweest? Tegen Antwerpen, maar ook tegen Amsterdam.

Men zag in, dat men geen havenschappen moest vormen. Het bleek noodig verder te gaan. Het is waarschijnlijk, dat het de heer De Roode is, die, in het „Tijdschrift voor Economische Geografie” van 1925, het eerst een breed standpunt heeft ingenomen. Hij schreef: „Het havenschap zou dus niet anders moeten zijn dan een havengemeenschap, waarin elke belanghebbende vrij blijft in de uitoefening van zijn taak. Natuurlijk blijft dan ook aan het plaatselijk beheer de vrijheid zich door doelmatige middelen, bijv. een commissie van advies, waarin ook de havengebruikers zijn vertegenwoordigd, de grootst mogelijke zekerheid te verschaffen, dat dit beheer op de meest oordeelkundige wijze wordt uitgeoefend. *Ik vraag mij echter af, of het dan bij een havenschap aan de monden van de Maas moet blijven en of niet een dergelijke instelling, het geheele land omvattende, reden van bestaan heeft*” (cursivering van mij, v. H.).

Nadien heeft Dr. E. Boekman in de „Economisch-Statistische Berichten” van 1935⁴⁾ een soortgelijke gedachte ontwikkeld. Wij deden dit uitvoerig in de „Nieuwe Rotterdamse Courant” van 1937. De plannen bleven rusten. Zeker, wij weten, dat men niet stil zit, maar het is toch goed ook de publieke en zakelijke belangstelling nog even wakker te roepen.

Het is nu reeds noodig om, rekening houdende met de sterk veranderende-omstandigheden, onze havenbelangen — dat zijn verkeersbelangen in den ruimsten zin des woords — op het eerste plan te stellen. Al zijn er overigens ook andere groote belangen van economischen aard.

Men zou, bij behoud van den huidige bestuursvorm der havens afzonderlijk, een *havenraad* in het leven kunnen roepen, waarin vertegenwoordigers van alle havens, van enkele provinciale autoriteiten, van Kamers van Koophandel, die belang bij een betreffende haven hebben, en van zakenlieden worden opgenomen. Alle havenbelangen, in den meest uitgebreiden zin, kunnen daarin bespreking vinden. Men kan rekening houden met *het Nederlandsche belang, met dit in de eerste plaats*, men kan rekening houden met vele locale belangen. Men zou dezen havenraad kunnen noemen (en daarbij komt dan het best onze bedoeling tot uiting): „Raad tot bevordering van het Nederlandsche havenverkeer”. Deze raad zou een raad in pleno kunnen worden genoemd. Daarnaast zou er een verkleinde raad kunnen zijn, die de werkzaamheden voorbereidt en uitvoert. Waar de Overheid zulk een groote taak heeft, waar zij bovendien de grootste organisatorische macht bezit en waar dan nog het belang van ons *land* (dit geldt als uitgangspunt) moet worden gediend, moet zij het opperbeheer in handen hebben.

Men weet, dat de Nederlandsche bevolking zich sterk heeft uitgebreid gedurende de laatste decaden. Men weet ook, dat zich veel energie heeft opgehoopt. Iedereen is verlangend om aan te pakken, met alle kracht, die er in hem is. Men zal zich op den handel richten. Oude banden weer aanknoopen, nieuwe trachten te maken. Men weet, dat er gedurende de afgelopen perioden, gedurende den oorlog, vele behoeften onvervuld bleven, men weet, vooral, dat het verkeersapparaat opnieuw moet worden gemaakt.

Ons betoog is thans klemmender dan ooit:

Samenwerking der Nederlandsche havens moet een kenmerk der toekomst zijn.

Dr. E. VAN HINTE.

⁴⁾ E. Boekman: „Gemeentelijke of Nederlandsche havenpolitiek”, in „E.-S.B.” van 8 Mei 1935, pag. 414.

Alfabetische Index Overheidsmaatregelen op Economisch gebied

(Zie voor den alfabetischen index Overheidsmaatregelen in 1941 het Jaarregister 1941, laatste bladzijde.)

	Blz.		Blz.		Blz.
Aardappelen	33, 47, 248	Machines	215	Veevoeder	47, 102, 238
Aardolieproducten	102	Meel en -producten	101, 195	Vennootschapsbelasting	227
Accijns	33, 185, 195	Melk en -producten	33, 205	Verf en -grondstoffen	102, 165
Afval	165	Merkengeld	113	Vermogensbelasting	227
Arbeidszaken	113, 189, 215, 227, 248, 272	Metalen	47, 58, 75, 155, 184, 195, 227, 238	Vervoerswezen	59, 102, 165, 248
Bank- en Credietwezen	33, 195	Middenstand	195, 215, 272	Vestigingswezen	102
Bankwet 1937	195	Motorbrandstof	58, 165, 215	Vezelstoffen	215
Bedrijfsvorm	59	Nationale Plan	101	Vleesch	33, 47, 59, 102, 123, 215
Bedrijfsorganisatie Vee en Vleesch	59	Nederlandsche Coöperatieve Raad	194	Vlas	59, 75, 227, 248
Belastingen	33, 59, 227, 248	Nicotine	102	Vleesch	59, 165, 185, 205
Bindtouw	33, 215	Oliën en vetten	102, 195, 215	Voederbieten	215
Binnenscheepvaart	59, 156, 238, 248	Omzetbelasting	59, 102, 227	Voedselvoorziening	33, 47, 59, 75, 123, 155, 185, 205, 227
Bloemkweekerij	155	Ondernemingsbelasting	227	Vrijdandelijk vermogen	215
Boschbouw	135	Oorlogsschade	123, 184, 195	Wol	205
Bouwnijverheid	47, 58, 113	Organisatie Bedrijfsleven	47, 102, 113, 123, 165, 195, 204, 215, 227, 238, 248	Wijnbelasting	33
Buitenlandsche Handel	47, 59, 75, 101, 113, 155, 204, 215, 227, 238, 248, 272	Paarden	215	Zaden	47, 59, 102, 123, 156, 195, 205
Chemische Industrie	58, 184, 248	Pacht	67, 102, 123, 165	Zuidvruchten	195
Deviezenverkeer	33, 59, 167	Papier	58, 102, 195, 204, 215	Zuivel	227
Diamant	113	Pelterijen	58		
Dividendbeperking	59	Pensionbedrijven	58, 248		
Drankwet	58	Peulvruchten	205		
Economische Sancties	194	Pluimveehouderij	165, 248		
Eieren	248	Postverkeer	59		
Electrotechnische Industrie	58	Prijnsregeling	47, 58, 75, 101, 113, 123, 155, 165, 184, 195, 204, 215, 227, 238, 248		
Fruut	59	Radio	47		
Garnalen	123	Rantsoeneering	227		
Gevogelte	47	Registratierechten	59		
Grafische Industrie	58, 75, 194	Restaurants	75		
Granen	205	Rijwielen	47, 123		
Grasland	33, 67, 85, 155, 205	Rubber	113, 123		
Groenten	33, 155	Slachtvee	33, 59, 67, 248, 272		
Handel	204, 215, 227, 238, 248, 272	Smeerolie	102		
Hennep	205	Spaar- en betaalzegelkasbedrijf	102, 227		
Hout	248, 272	Spertijden Kleinbedrijf	75, 123		
Industrie	238, 248	Suikerbieten	205		
Kaas	75, 227	Surrogaten	155		
Kamers van Koophandel	47, 134	Tabak	47, 58, 113, 195		
Kantoor machines	156	Tankgas	205		
Kapok	101, 165	Textiel	102		
Keramische Industrie	58, 194	Tuinbouw	33, 59, 102, 205, 227		
Klompen	272	Turf	59		
Kunstmest	59, 215	Tweelandenorganisaties	59		
Kwekerij	59	Uien	33		
Landbouw	33, 47, 59, 67, 75, 85, 93, 102, 155, 165, 195, 205, 215, 227, 248	Varkens	59, 227		
Landstand, Nederlandsche	33, 102, 272	Vee	67, 165, 185, 195, 205, 227, 248, 272		
Leeningfonds 1940	102	Veenproducten	113		

Publicaties van het Nederlandsch Economisch Instituut:

21. Dr. W. L. VALK
Production, pricing and unemployment in the static state (f 3,15* geb., f 2,10* ingen.)
22. Dr. H. J. FRIETEMA
Productie en prijsvorming op de Engelsche markt van Nederlandsche, Deensche en koloniale boter (f 3,15)*
23. Dr. Ir. A. BAARS'
Openbare werken en conjunctuurbeweging (f 2,10)*
24. Dr. Ir. F. J. C. VAN DER SCHALK
Een analyse van de arbeidsproductiviteit in Nederland (f 2,60)*
25. Dr. L. R. W. SOUTENDIJK
Methoden tot het vaststellen van den omvang der besparingen (f 2,60)*
26. J. VAN DER WIJK
Inkomens- en Vermogensverdeling (f 2,60)*
27. Dr. T. KÖOPMANS
Tanker freight rates and tankship building (f 3,15* geb., f 2,10* ingen.)
28. Overzicht van de ontwikkeling der handelspolitiek van het Koninkrijk der Nederlanden van 1923 tot en met 1938, samengesteld door een groep medewerkers van het N.E.I., onder leiding van Prof. Mr. P. Lief tinck (f 2,10)*
29. Dr. A. WINSEMIUS
Economische aspecten der internationale migratie (f 2,10)*
30. Dr. H. M. H. A. VAN DER VALK
Egalisatiefondsen en monetaire politiek in Engeland, Nederland en de Vereenigde Staten (derde gewijzigde druk) (f 2,10)*
31. M. J. SCHUT
Tinrestrictie en tinprijs (f 1,55)*
32. Dr. J. R. A. BUNING
De beleggingen der bijzondere spaarbanken in Nederland (f 3,65)*

Uitgave: De Erven F. Bohn N.V. Haarlem

Verkrijgbaar in den boekhandel